

3. A rendészeti szervezeti kultúra történeti vonatkozásai

Bevezetés

Magyarországon a modern rendészet kialakulása a 19. század közepének második felére tehető. *Rendőr* szavunk először Márton József 1823-ban kiadott háromnyelvű szótárában jelent meg, míg a rendről, rendőrségről Zsoldos Ignác a szolgabírói hivatalról írt művében (1842-ben) a következőket állapította meg:

„Rend magában fenn nem tartódik, annak fenn kell tartatnia. Kik a rend fenntartásában felvigyáznak, s a rendbontókat – törvény szabta büntetéseik elvétele végett – bejelentik: rendőrnek neveztetnek. A rendőség tehát minden jól rendezett polgárzatok egyik fő kelleke, s van is minden művelt országban.”¹

Később egy másik művében is foglalkozott a mezei rendőrséggel, amelynek alapját az 1840-ben kiadott mezei rendőrségről szóló törvény (1840. évi IX. törvény cikk a mezei rendőrségről) jelentette.

3.1. A modern magyar rendészet alapjai

A modern magyar rendészet megteremtője, első legjelentősebb tudósa Karvasy Ágoston volt, aki három fő művében (*A politikai tudományok rendszeresen előadva* 1843–44; *A közrendészeti tudomány* 1862; *A közrendészeti tudomány és kulturpolitika* 1870) részletesen foglalkozott a rendészettel, közrendészettel, rendőrséggel és a rendészettudománnyal. Karvasy első műve *A politikai tudományok rendszeresen előadva*, amelyben megfogalmazza a rendészettudomány fogalmát, és részletesen leírja a rendészettel kapcsolatos elképzeléseit.² Az itt megfogalmazottak szolgáltak alapul későbbi munkássága során a rendészetfogalom megalkotásához. Így már a 2. §-ban találkozhatunk a policzia felosztásával, a *belső bátorság* meghatározásával.

¹ Zsoldos I.: *A szolgabírói hivatal*. Pápa, Református Főiskolai Nyomda, 1842.

² Karvasy Ágoston: *A politikai tudományok rendszeresen előadva*. Győr, Streibig, 1843–1844.

Karvasy e tudományos műve a jóléti rendőrállam szellemében íródott, és a népesség, a kultúra és a szegénység kérdéseivel is foglalkozik. A négy nagy fejezetre tagolt könyv *fő fejezetében* a „népességi policzia” témáját taglalja: kifejti a népszaporodás akadályait, eszközeit, a népességet érintő gondokat, a túlnépesedés elleni óvintézkedéseket.

A következő, II. fejezetben *a status gondja, a polgárok szellemi és erkölcsi műveltsége iránt* címszó alatt ismerteti az iskolák és a szellemi műveltség fogalmát. Karvasy szerint ez időben tudós iskolák (gimnázium, líceum, akadémia, egyetem), fensőbb tudományos iskolák (minden tudományágban oktató egyetemek) és tudós társaságok voltak jelen az oktatásban.

A III. fejezet a szegénység rendszetével foglalkozik: a szegénység okaival, fogalmával, elhárítási módjaival, takaré- és élelembiztosítási intézetekkel, valamint a zálog-, szegény- és árvaházakkal.

A IV. fejezet a közállomány bátorságáról szól; kifejti, hogy „[a] közbiztonság és rend veszélybe hozatik a nép össze csoportozása, zenebona, zendülés, és forradalom által”.³ A továbbiakban – felvázolva a megakadályozás eszközeit – megfogalmazza a rendőrség kötelezettségeit a rend megzavarása, valamint sajtóvisszaélés esetén, továbbá ugyanitt szól még a cenzúráról.

Ezt követően, az V. fejezetben a személyes bátorságról olvashatunk. De mit is értett „személyes bátorság” alatt Karvasy? „A személyes bátorság, melly az élet és test bátorságából áll, veszélybe hozatik: mások gonoszsága, vigyázatlansága, baleset által.”⁴ Ezt követően rögzíti a rendőrség kötelezettségeit a gyilkosság és testi sértés elhárításával kapcsolatosan. Véleménye szerint a személyes szabadságra olyan veszélyek leselkedhetnek, mint a nyilvános tisztviselők vagy a szülők, családok, gyámok hatalmi visszaélése.

A VI. fejezetben az orvosrendészetet tárgyalja: a véd- és gyógyintézetekről, valamint a járványok megakadályozásáról szól. Mivel ebben az időben a pestis, kolera, himlő, dögvész még jelentős veszélyként van jelen, ezért ezek elterjedésének megakadályozásával kiemelten foglalkozik.

A VII. fejezet a vagyonbátorságé. Ebben az ingatlan és a vagyontárgyak erőszakos elfoglalását, birtokbavételét elemzi, továbbá a tűzveszély elhárításáról, árvízről, jégesőről, saskajárásról és dögvészről is ír. Karvasy szerint a vagyonbátorságát, azaz a vagyonbiztonságot a következők veszélyeztetik: a polgártársak rossz akarata vagy gondatlansága; balesetek, ingatlanok erőszakos elfoglalása;

³ Karvasy (1843–1844) i. m. 26.

⁴ Karvasy (1843–1844) i. m. 26.

ingó vagyonok tolvajlása, csalárdságok, birtokban háborgatások által.⁵ A fejezetet Karvasy egy toldalékkal is ellátta, amelyben ismerteti a rendőrség rendszerét, valamint a *rendőrhivatalnokokkal szemben támasztott követelményeket*, miszerint a rendőrhivatalnok: *ismerje alaposan a szabályokat, józan ítélőképességgel és gyors találékonysággal rendelkezzen, legyen buzgó és meg nem vesztegethető, komoly, szelíd, emberséges és mérsékelt*. A szerző szerint a rendőrség hatósági illetékességét „személyválogatás nélkül” mindenkire ki kell terjeszteni. Karvasy műve hosszú ideig alapul szolgált a többi rendészettel, közigazgatással foglalkozó szakembernek, tudósnak.⁶

Ezzel párhuzamosan Magyarországon, a reformkor után, az 1848–49-ben lezajlott forradalom és szabadságharc időszakában, először került szóba az országos rendőrség felállítása, amely azonban a háborús viszonyok és az első felelős magyar kormány rendelkezésére álló rövid idő miatt nem valósulhatott meg. Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc után ismét Habsburg-uralom következett, amely kizárta a magyar érdekek megvalósítását jelképező magyar rendőrség létrehozását. Ugyanakkor a napi politikai közéletben folyamatosan felszínen volt Pest, Buda és Óbuda egyesítése, valamint közbiztonsági helyzete, illetve tovább fokozódott a személy- és vagyonbiztonság iránti igény. 1863-ban a Pest város rendőrségének kiadott utasítás szerint

„[a] rendbiztosok kötelesek magokat állandóan szolgálatban lévőeknek tekinteni, feladatuk nem a közönség zaklatása, hanem annak törvény szerénti oltalmazása. Továbbá rendbiztosok feladatai: építkezések, az utcai rend, biztonság és közérkölciség fenntartása a nyilvános helyeken valamint az ipari és vásári rend körül.”⁷

E folyamat része, hogy 1869-ben (még az első állami rendőrség megszervezése előtt) elindulhatott az *első rendészetelméleti szakközlöny*, a *Közbiztonság*, amelyet a mai napig követett – más-más néven, de folyamatosan – rendőrségi, rendészeti szakfolyóirat. Ezek a folyóiratok az elméleti, tudományos cikkek mellett részletesen tudósítottak a rendőrség szakmai, szolgálati életéről, eseményekről, külföldi tapasztalatokról, továbbá a személyi állományt érintő kérdésekről, problémákról.

⁵ Karvasy (1843–1844) i. m. 26.

⁶ Farkas J. – Sallai J. – Krauzer E.: The organisational culture of the police force. *Internal Security*, 12. (2020), 1. 77–84.

⁷ Kollár Nóra (szerk.): *A fővárosi rendőrség története 1914-ig*. Budapest, BRFK, 1995. 157–170.

Közel ugyanebben az időben hívták életre az első rendőrtisztí értekezletet, amelyen a „zsandár kontra pandúr” témát vitatták meg, és amelyet követően mindkét kifejezés idejétmúlttá vált; helyettük a *csendőr* megnevezés terjedt el. Továbbá ebbe a folyamatba illeszkedik bele, hogy a nyelvészet művelői által 1870-ben készített *Magyar nyelv szótára* is fontosnak tartotta a *rendészet* címszó szerepeltetését, amely alatt a következő olvasható: „rend-ész főnév. Újabb alkotású szó. Az idegen »Polizei« – mint tudomány, vagyis mint rendőrségi ismeretek értelmében.”⁸

A következő mérföldkő a rendőrség életében a főváros megszületéséhez, Pest, Buda és Óbuda egyesítéséhez kötődik. A Buda-Pest fővárosi törvényhatóság alakításáról és rendezéséről szóló 1872. évi XXXVI. törvénycikk 1. §-a szerint „Buda és Pest sz. kir. fővárosok, valamint Ó-Buda mezőváros és a Margit-sziget, ez utóbbiak Pest vármegyéből kikebelezettvén, Buda-Pest főváros név alatt egy törvényhatósággá egyesítetnek.” A rendőrség szempontjából a törvény legfontosabb cikkelye a 20. §, amely szerint „[a] fővárosi törvényhatóság területén a rendőrséget egységes szervezettel az állam »fővárosi rendőrség« neve alatt saját közegei által kezeli. A törvényhatóságnak helyrendőri ügyekben való szabályalkotási joga érintetlen marad.” Ezzel létrejött az első állami rendőrség, amelynek feladatrendszerét, hatáskörét, illetékességét később az 1881-ben megjelent törvény rögzítette. E törvény előtt fejtette ki Pichler Nándor a véleményét,⁹ aki a 19. század második felében a rendőrséget már a tudományokban és a gyakorlati életben aktív szereplőnek tartotta, továbbá úgy gondolta, hogy a megalkotandó rendőrségi törvénynek a kor színvonalán kell állnia, s a kor szellemi igényeit ki kell elégítenie. Pichler úgy vélte, hogy a közbátorság fenntartásáért a rendőrség a felelős, a titkos rendőrség fő feladata pedig az állam hatalmának megvéde-
dése a népakarat általi erőszakos megdöntés ellen. Továbbá fontosnak ítélte, hogy:

- a rendőrséget személyes felelősségre kényszeríthessék (a túlkapások megakadályozása miatt);
- külön rendtartás legyen a rendőri közegek elleni panaszra;
- a rendőri hatóság minden esetről tudósítson;
- rögzítsék a fogva tartás idejét;
- célként fogalmazta meg az országos rendőrség megszervezését.

⁸ Czuczor G. – Fogarasi J.: *Magyar nyelv szótára*. Az MTA megbízásából. Pest, Athenaeum, 1870. 1507.

⁹ Pichler N.: *Nézetek a rendőrségről általában és különösen a fővárosi rendőrségről*. Budapest, Fanda és Frohna, 1876. 1–16.

Lényegesek Pichlernek a rendőrségi hivatalnokok felkészültségére vonatkozó megállapításai is, amelyek – véleményem alapján – a rendőr-, illetve rendészeti tudományoknak a fontosságát is igazolják:

„Nézetem szerint a rendőrség igazgatói hivatalnokainak minden tekintetben tudományosabbnak kell lenniük, mint az ítélő bírácoknak, mert míg a bíró a törvényt és tényálladékokat veszi ítélete alapjául és pedig tanácsülésben, a rendőr számtalan esetben minden anyag hiányával tetteleg fellépni és működni kénytelen.”¹⁰

Pichler véleménye nemcsak a 19. század végén volt korszerűnek mondható, hanem ma is helytálló, sőt általánosan elfogadott.

1879-ben fogadták el Budapesten a rendőri bejelentés intézményéről szóló törvényt. Ennek fő rendőri és közigazgatási, honvédelmi indokai a következők voltak:

- „az idegen és fővárosi illetőségű hadkötelezettek, kik évenként egyszer összeíratnak, az év folyamában előforduló lakváltoztatásaikkal, úgyszintén az időközben nagy számban a fővárosba érkező hadköteles egyének csak úgy lesznek biztosan megtalálhatók, ha gondoskodva van, hogy pontosan bejelentessenek, mi – mint már említve volt – csak egy bejelentési hivatal felállítása után történhetik;
- ily bejelentési hivatal hiánya miatt, a volt pénzügyminiszter úr átirata szerint jelentékeny összegű adó és más kincstári és városi illetékek mennek veszendőbe, minthogy a lakásaikat folyvást változtató keresett adókötelezetteket megtalálni nem sikerül, és részben e körülménynek tulajdonítható, hogy kereseti adó címén egy milliót meghaladó hátralék várt az átirat kelte idején (1877. szeptember 19.) beszedésre;
- az igazságszolgáltatás, bünvizsgálati ágán kívül is, az idézések, kézbesítések megszámlálhatlan eseteiben, úgyszintén a postai és távirdai igazgatás s a közigazgatás számos egyéb ágazatai, a köz- és magánérdekek kiszámíthatatlan károsodásával nélkülözik a fővárosi bejelentési intézményt, nélkülözi maga a nagyközönség, s így közvetve az üzleti és hitelforgalom, mely egyesek lakhelyei iránt százezrével tett kérdésekre kielégítő választ vár;
- végre ezen ügynek rendezését a külföld előtti reputatiónk érdeke is kívánja, mely csak szenvedhet az által, ha a fővárosi rendőrség a külföldi hatóságok e tárgyú megkereséseinek legjobb akarat mellett sem tehet eleget, minthogy a lakviszonyokról nyilvántartása nincsen.”¹¹

Az új intézmény természetesen nem nyújthatott garanciát a pontos nyilvántartásról mindaddig, amíg ennek kiszolgálására Budapesten, nagyobb lakóközösségben

¹⁰ Pichler (1876) i. m. 3–16.

¹¹ 1879. évi XXVIII. törvénycikk indokolása a rendőri bejelentési intézménynek Budapest fővárosban életbeléptetéséről.

nyilvántartást nem vezettek. Ugyanakkor egy nagyon fontos állomás a rendészet történetében – korábban a népességrendészethez, továbbá az 1850-ben először elrendelt (később 10 évenként megismételt) népszámláláshoz kapcsolódóan – az ország lakosság-nyilvántartásának biztosítása, amely nagyon nagy segítséget adott a bűnügyi rendészeti feladatok végrehajtásához, mert így nem kötött le nagy energiát egyes személyek lakhelyeinek megkeresése a nyomozás során. A törvény „gyengesége”, hogy ekkor még csak a fővárosra vonatkozott, mivel állami rendőrség csak fővárosi volt ebben az időben, de alapul szolgált a később az egész ország területére kiterjedő intézményrendszer létrehozásához, amelynek lehetőségét a törvény betérjesztője sem zárta ki. Az intézmény felállításánál a hasonló hatás- és feladatkörrel rendelkező bécsi bejelentőhivatalt vették alapul, amelynek struktúráját, költségvetését a törvény betérjesztője ismertette is.

Ezzel párhuzamosan zajlott a rendőrségi törvény előkészítése, amelyhez a bécsi és londoni rendőrségi modelleket használták fel. 1873. december 15-étől a fővárosi rendőrség a belügyminiszter alárendeltségében működött tovább. Ezt követően egy átmeneti időszak következett, amikor a fővárosé maradt az egyleti alapszabályok bemutatása, a sajtóügyek és az útlevelek intézésének feladatköre. Ezenkívül a fővárosi rendőrség kezébe került a politikai munkaségyletek ellenőrzése, a gyűlések bejelentése, a karhatalom kirendelése, a mutatóványosok ellenőrzése, a rendőri munkáltatói jogkör, a rendőrségi fizetések felterjesztése, valamint a rendőrség költségvetése. Az egységes fővárosi rendőrség megszervezéséről szóló törvény végül¹² 1881-ben¹³ született meg és lépett hatályba, amely szerint a szervezet működési területe az 1872. évi XXXVI. törvény cikk alapján megalakult főváros összes bel- és külterületére kiterjedt.

¹² Tisza Kálmán: „Különb en azt mindig beismertem, beismerem ma is, hogy a fővárosi rendőrség újra szervezése szükséges. Biztosíthatom róla a képviselő urakat, hogy a törvényjavaslat ez irányban 1876 óta készen van a belügyminisztériumban; elmaradt részint pénzügyi szempontokból, részint azért is, mert óhajtanónak találtam a rendezést a rendőri kihágásokra vonatkozó eljárással kapcsolatosan oldani meg. T. Ház! Hogy a fővárosi rendőrségnél még sok kívánni való van, azt mindig elismertem, e felett tehát most nem vitatkozom.”

¹³ A törvény előkészítése során példának a bécsi (ami a modern rendőri szervezet bölcsőjét képező s később mintaszerűleg kimagasló párizsi rendőrség példájára szervezett) és a londoni (amelyre parlamentünkben gyakran történik hivatkozás) rendőrségeket vették. „Páris, London s utóbbi időben Bécs is oly mintaszerűleg szervezett szakképzett s kellő számú rendőrséggel bírnak, hogy azoknak példáit nem csak lehet, hanem kell is a helyi viszonyoknak és a nemzet geniusának megfelelő módosításokkal utánozni.”

Az 1881. évi XXI. törvénycikk szerint a fővárosi rendőrség feladata: működési területén a személy- és vagyonbiztonságot megóvni; a békét és közrendet fenntartani; a büntetőtörvények, rendeletek és szabályrendeletek megszegését, a véletlenségből vagy bármily természetű mulasztásból eredhető veszélyeket és károkat lehetőleg megakadályozni; a megzavart rendet és békét helyreállítani; az ezek ellen vétőket kipuhatolni, és megfenyítés végett az illetékes bíróságnak vagy hatóságnak feljelenteni, illetőleg átadni, s általában a figyelő, megelőző és felfedező rendőrség feladatait a jelen törvény keretén belül teljesíteni. A fővárosi rendőrségnek az 1881. évi XXI. törvénycikk a Budapest-fővárosi rendőrségről című törvény szerint különösen a feladatai közé tartozik:

- „a szabad közlekedésnek biztosítása utcákon, utakon, tereken, a Dunán, – s bármely okból eredett közlekedési akadállynak rögtöni elhárítása;
- intézkedni a személy- és helyi áruszállításnak minden néven nevezendő közegeit és eszközeit illetőleg mindazok iránt, mik közlekedés közben a rend, személy- és vagyonbiztonság, kényelem, s általában a nagy közönség jogos igényeinek biztosítására avagy zsarolások és bántalmazások elleni gyors és sikeres megóvására megkiváncsoltak;
- a főváros területén a nyilvános színi előadásokra vonatkozó engedélyek adása – a magyar nemzeti színház kivételével – a tisztán rendőri felügyelet gyakorlása pedig – a nemzeti színházat illetőleg is – a fővárosi rendőrség hatáskörébe tartozik;
- rendelkezőleg intézkedni a közérkölciség és szemérem érdekeinek megóvása iránt;
- a főváros törvényhatóságának ez irányban eddig fennállott azon joga, hogy a kéjnéptelepekre vonatkozó engedélyek a rendőrség által csak vele egyetértőleg adathatnak, nézetkülönbség esetében pedig a belügyminister dönt, továbbra is fenntartatik;
- mindennemű nyilvános előadások, mutatványok, tánczvigalmak, fáklyás és egyéb menetek a fővárosi rendőrségnél jelentetnek be, s a mennyiben azokhoz a fennálló törvények vagy törvényes gyakorlat szerint engedély kívánatik, adja az engedélyeket. Az üzletszerű ily előadásokért az 1875. évi XXV. tc. 7. és következő §-ai által megállapított díjakon kívül fizetendő díjak minimumát és maximumát – a belügyminister jóváhagyása mellett – a fővárosi közgyűlés, az engedélyek kiállításáért és a rendőri segédletért járó díjakat pedig, szintén belügyministeri jóváhagyás mellett, a fővárosi rendőrség állapítja meg.
- Egyes konkrét esetben a fentebbiek szerint megállapított szabályrendelet korlátai között, a fővárosi rendőrség alkalmazza a díjtételeket, s az előadás díját a főváros, az engedély kiállítása és a rendőri segédlet díját pedig a rendőralapba szolgáltatja be;
- Törvényes hatáskörében életbe lépteti a béke és közrend fenntartására, s ha az megzavartatott, annak helyre állítására esetenként szükséges intézkedéseket.”

A feladatokból jól látszik, hogy a Fővárosi Rendőrségnek döntően a rendészeti feladatokat határozta meg a törvény, és azok jellege főként közbiztonsági. A feladatok ugyanakkor három részre oszthatók. Így *államrendészeti*, amely az emberek egyesüléséből következő veszélyek elhárítására vonatkozik, továbbá

közrendészeti, amely egyes emberek rossz szándékából, akaratából bekövetkező veszélyek felszámolására vonatkozik, és a korszak szóhasználatával fogalmazva: az *elemek elleni rendészet*. A rendőrségről szóló elképzelés helyességét olvashatjuk a törvény indoklásában, amely igazolja hogy

„azon kérdés, hogy a nagy, illetőleg fővárosok rendőrségének miként kell szervezve, s a lakosság számának és a topographicus helyzetnek figyelembevételével mily szellemi és anyagi erővel kell ellátva lennie, hogy magas és hálás hivatásának mennél sikeresebben megfelelhessen, s a társadalmat a gyakran az ész és tudomány fegyverével is ellátott gonoszság üzelmei ellen lehetőleg megvédhesse, napjainkban, már nemcsak elméletileg, hanem gyakorlatilag is megoldottnak tekinthető.”

Az immár rendőrségi törvénnyel is rendelkező első állami rendőrségünk – megszületésétől kezdve – mintául szolgált a vidéki városok rendőrségi tisztviselői számára. A 19. század második felétől folyamatosan napirenden volt a vidéki rendőrségek államosítása, egyben a rendőrség centralizálása.

Petrovics László ügyvéd 1878-ban a fővárosi rendőrségnél vállalt alkalmazást, ahol a főkapitányság elnöki ügyeinek előadójaként szerzett gyakorlati rendészeti tapasztalatokat. Két rendőri témájú munkájával (*A fővárosi rendőrség szolgálati szabályzata* és *Közrendészeti tudomány és a magyar rendőri gyakorlat*), valamint a *Rendészeti Közlöny* szerkesztésével írta be magát a rendészettudomány történelemkönyvébe. Petrovics a *Közrendészeti tudomány és a magyar rendőri gyakorlat* (1884) bevezetőjében leszögezte, hogy minden civilizált állam arra törekszik, hogy rendőrségét a legtökéletesebb fokára emelje, kivétel Magyarországon, ahol az ez irányú intézkedések elmaradnak. Véleménye szerint *a jó rendőr nem születik, hanem arra elméleti és gyakorlati képzés keretén belül készítik fel*.

Az 1884-ben kiadott *Magyar Lexikon* a következőket rögzítette a rendőrségről:

„A rendőrség (lat. politia; gör. politeia; m. államigazgatás) valamely államban a közbiztonság, jólét, a társadalom és az állam szabad fejlődése fölött való gondoskodással megbízott hatósági intézmény, mely azonban az igazságszolgáltatástól el van különítve. A rendőrség a gyors segély nyújtására rendkívüli hatalommal van felruházva, és a rend érdekében parancsokat és rendeleteket büntetés kiszabása mellett is hozhat, s a közbiztonság fenntartására rendőri vétségeknél büntetést is alkalmazhat, továbbá tisztje valamely titokban elkövetett bűn felfedezésére minden lehetőt elkövetni.”¹⁴

¹⁴ Somogyi E.: *Magyar Lexikon XIV. kötet*. Budapest, Wilckens és Waidl, 1884. 624.

3.2. A rendőrség jogköre és a rendőri identitás

A 19. század végi rendőrségi szakemberek, jogászok körében vita folyt a rendőrség diszkrecionális jogköréről, annak alkalmazásáról.¹⁵ E vita tudományos igényességgel történő megvilágítása kapcsán Rédey Miklós a következőket írta. A rendészet fogalmából adódóan a szerző szerint a rendészetnek nem a megtörtént tényekkel, hanem a bekövetkezendő veszélyekkel szemben kell tevékenykednie, míg a megtörtént tényekkel (rendőri közreműködéssel) az igazságszolgáltatásnak van dolga. Mivel a bekövetkezendő eseményt nem lehet előre jól lehatárolni, ezért a veszély kezelését sem lehet a rendőrség részéről pontosan előre meghatározni. A rendőrségnek meg kell adni a lehetőséget, hogy a veszélyt felismerhesse, azt nagyságától, minőségétől függően mérlegelhesse, és vele szemben saját belátása szerint intézkedhessen, tevékenykedhessen.¹⁶ A rendőrségnek is csak a törvényes keretek között szabad érvényesülnie.¹⁷ Így például, ahol a polgárok szabadságjogát korlátozná a rendőrség, ennek és a diszkrecionális jogkörnek ismeretében is egyértelmű, hogy már nem teheti meg mindezt korlátlanul. A napi életben ez Rédey szerint azt jelentette, hogy ha egy polgárral szemben alapos gyanú merült fel, hogy jogsértő magatartást akar folytatni, ott a rendőrségnek biztosítani kell, hogy azt saját belátása szerint ismerje fel, és szintén saját belátása szerint szüntesse meg a jogsértő magatartást, akár az állampolgár személyes szabadságjogának korlátozásával. Ugyanígy nagyon nehéz egyformán kezelni egy tömeges demonstrációt.¹⁸ Minden egyes gyűlés, demonstráció más-más kezelést igényel a rendészet terén is, amihez meg kell adni a rendőrségnek a diszkrecionális jogkört. Alkalmazásának garanciáit az adott kormányzat jogi és politikai felelőssége, valamint az alkalmazók büntetőjogi felelőssége jelenti. Rédeynek több, a rendőrök számára a mai napig példákul szolgálható könyve látott napvilágot. Ezek közül *A rendőri szolgálat vezérfonala* című könyve 1916-ban, az I. világháború alatt jelent meg. A szerző ekkor már tapasztalt rendőrtiszt és tollforgató rendőrtudós volt. Könyvében tulajdonképpen ars poeticáját fogalmazta meg: azt, hogy szerinte ki lehet rendőr, és milyen

¹⁵ Farkas–Sallai–Krauzer (2020) i. m. 77–84.

¹⁶ Farkas J.: The Drawbacks of Group Decision Making from a Psychological Aspect. *Magyar Rendészet*, 16. (2016), 2. 67–79.

¹⁷ Farkas J. – Krauzer E. – Kovács G.: A rendőrség szervezeti kultúrája. *Belügyi Szemle*, 66. (2018), 12. 71–81.

¹⁸ Farkas J.: Csoport, csoportdinamika. In Csernyikné Póth Á. (szerk.): *Emberi kapcsolatok pszichológiája*. Budapest, Rejtjel, 2006. 32–64.

követelményeket kell támasztani egy rendőrrel szemben. Úgy vélte, a jó rendőrnek elsősorban kifogástalan embernek kell lennie, akinek ezt a kitüntető címet ki kellett érdemelnie. Ahogy vallja: „Rendőrnek nem születik senki, azt nevelni kell!”¹⁹ Az italozó, kártyázó ember – véleménye szerint – előbb vagy utóbb vesztébe rohan, ezért nem való rendőrnek. „A rendőrnek egész embernek kell lennie. Pihenő idejét leszámítva, tehát csak hivatásának élhet. Semmiféle más hivatalt nem viselhet, üzletet nem gyakorolhat”, továbbá „a rendőr ne politizáljon!”²⁰ Könyvét a jó rendőr tízparancsolatával zárta, amelyet Laufer Ferenc hanaui ügyésztől (aki korábban rendőrbiztosként tevékenykedett Vesztfáliában) vett át, majd aktualizált.²¹ Ez a tízparancsolat így hangzott:

1. Légy hű és kötelességtudó!
2. Légy erős!
3. Légy józan és mértékletes!
4. Légy szorgalmas!
5. Légy tapintatos!
6. Légy lelkiismeretes!
7. Ne légy részrehajló!
8. Légy emberséges!
9. Ne légy túl érzékeny!
10. Légy talpig ember!

Úgy gondolom, a fentiek a mai napig érvényesek és aktuálisak a rendőri testület minden tagjára vonatkozóan. Mindezeket a gondolatokat alapul véve később az 1948-as Rendőrségi Szolgálati Szabályzat is leírta a következőket:

„A rendőri hivatást csak az tölti be jól, aki felülemelkedik a sok lemondáson, le tudja győzni a szolgálattal együtt járó fáradtságokat, és túlteszi magát az apróbb bajokon. Ennek előfeltétele az, hogy a munkáját senki se tekintse hivatalviselésnek, hanem hivatásnak. A hivatástudat olyan erőforrás, amelyre a szolgálat egész ideje alatt szükség van.”²²

Rédey másik, véleményem szerint alapműnek számító könyve a *Bevezetés a magyar rendőrijog alaptanaiba* címet viseli, s 1923-ban, a rendőrség államosítása

¹⁹ Rédey M.: *A rendőri szolgálat vezérfonala*. Budapest, Pátria, 1916. 7.

²⁰ Rédey (1916) i. m. 19.

²¹ Rédey (1916) i. m. 106–110.

²² Tóth N. Á.: Negyvenöt éve a Belügyminisztérium szolgálatában. In Boda J. – Felkai L. – Patyi A. (szerk.): *Ünnepi kötet a 70 éves Janza Frigyes tiszteletére*. Budapest, Dialóg Campus, 2017. 565.

után három évvel adták ki. Rédey írása alapján a rendőri jog megértéséhez az alapfogalmak tisztázásán keresztül vezet az út, ezért a szerző a könyv elején ismertette a rend²³, az állam és társadalmi rend, jogrend, természet rendje, közrend és a rendészet²⁴ fogalmát, tartalmát. Továbbá tisztázta a rendészet állami feladatait, helyét és szerepét az államigazgatásban. Ezután tért rá a rendőrség tárgyalására, amikor is kifejtette, hogy a rendőrség fogalma alatt mit ért, és melyek a rendőrség feladatai. A rendőrség meghatározására egy rövidebb és egy hosszabb tudományos fogalmat alkalmazott. Ezek szerint *a rendőrség a rend őre*. Hosszabban kifejtve, „a rendőrség a belügyi igazgatásnak az a szerve (külön intézménye), mely hivatva van a közrend előfeltételeit létesíteni, fenntartani és biztosítani, ha kell, karhatalommal is.”²⁵ Továbbiakban könyvében ismertette, hogy az ő elképzelései alapján melyek a rendőrség működésének jellegei, irányai és határai. Az ő elgondolásában a rendőrség működése a következőkből tevődik össze:

1. Állandóan örködik a jogtalan támadásokkal szemben.
2. A keletkező támadások keresztülvételét megakadályozza.
3. A megtörtént támadásokat rögtöni beavatkozásával megszünteti – ahol szükséges, karhatalommal és alanyi belátása szerint.
4. A megzavart jogrend helyreállításában a bíróság segítkezik.
5. Megakadályozza egyesek szabad működését akkor is, ha e működésben másokra nézve egyenes jogsérelem ugyan nincs, de arra vezethet, s másoknak kellemetlenséget, botrányt, félelmet okozhat, vagy zavarhatja mások szabad működését és javainak élvezetét.²⁶

A 20. század elejét napjainkkal azonos jelenségek uralták: a ki- és bevándorlás. Ezek kezelésére született meg az 1903. évi V. törvénycikk külföldieknek a magyar korona országai területén való lakhatásáról. A ki- és bevándorlási törvény, valamint az útlevél, továbbá a Határrendőrségről szóló törvények. Egyben ezáltal került sor a második állami rendőrség, a Határrendőrség felállítására.

²³ „A rend alatt több különféle személynek, dolognak, vagy más erőtenyezőnek bizonyos cél érdekében történt összefüggését, illetve a törvényszerűségek által egyensúlyozott állapotát értjük.” (Rédey M.: *Bevezetés a magyar rendőrzog alaptanaiba*. Budapest, Budapesti Hírlap, 1923. 4.)

²⁴ „Rendészet alatt, ez idő szerint, a közrend előfeltételeinek létrejöttét, fenntartását és biztosítását célzó intézkedések és intézmények összességét értjük.” (Rédey [1923] i. m. 7.)

²⁵ Rédey (1923) i. m. 9.

²⁶ Rédey (1923) i. m. 10.

A nagyarányú kivándorlásnak és bevándorlásnak vetett véget az I. világháború, amelyet forradalmak követtek, amely során a rendőrségek teljes át- és visszaalakulása ment végbe. A Monarchia felbomlása, majd a tanácsdiktatúra létrejötte, illetve az azt követő időszak a rendőrség területén több jelentős változást hozott. A 133 napig fennálló proletárdiktatúra idejére létrehozták a *Vörös Őrséget*,²⁷ amelynek fő feladata volt a *Vörös Őr kis tankönyve* szerint,

„hogy biztosítsa proletár testvérei munkájának zavartalanágát a kommunista társadalom, vagyis az egész emberiség boldogságának kiépítésében. Megvédi a proletároknak így saját magának is az uralmát a rabló burzsoá ellen, legyen az külső vagy belső ellenség és biztosítja a proletárdiktatúra rendjét.”²⁸

A régi minisztériumok jogkörét a népbiztosságok vették át, a rendőrség hatáskörét pedig a Vörös Őrség. Eszerint minden rendészeti ügyet (közlekedés, közbiztonság, közegészségügy, vámvédelem, vasút és hajózás, tűzrendészet, erkölcsrendészet, politika) a Vörös Őrségnek kellett elintézni. A rövid időszak után visszaállt a korábbi kapitalista rendszer, és a rendészetre a nagy tömegek mozgása, a korábbi események hatása miatt rengeteg feladat várt.

Az 1873-ban létrejött *Fővárosi Rendőrség*, illetve az 1905-ben felállított *Határrendőrség* és a *Fiumei Rendőrség* mellett komoly igényként jelentkezett, hogy egységes állami rendőrség szerveződjön. 1893-ban e mozgalom élére Hegedűs Sándor szilágyosmlyói rendőrkapitány került, aki kongresszusok összehívásával, továbbá a rendőrség államosításával kapcsolatos cikkek, tanulmányok írásával hívta fel az ország és a politikai döntéshozók figyelmét az egységes rendőrség szükségességére. E célból alakult meg 1907. december 17-én Budapesten a *Magyarországi Rendőrtisztviselők Országos Egyesülete*, amely később több rendészeti témájú könyvet és folyóiratot is kiadott. A közbiztonság iránti és a szakmai, politikai igény hatására 1919 őszén került sor az elhúzódó közigazgatási reform részeként az 5047/1919. számú ME kormányrendelet kiadására, amely államosította Magyarországon a rendőrséget. Mindez az 1920. évi I., az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről szóló törvénycikkkel törvényi szintre emelkedett. Magyarországon 1920 óta van országos hatáskörű rendőrség, amelyet korszakonként

²⁷ Március 30-án a belügyi népbiztos I. B. N. számú rendelete kimondta, hogy a belső rend megalapozása és fenntartása a Vörös Őrség feladata. Felállításával egyidejűleg az összes rendőri vonatkozással bíró karhatalmi alakulatok megszűntek.

²⁸ Huszák S.: *A Vörös Őr kis tankönyve*. Budapest, Pesti Nyomda, 1919. 8.

másként neveztek. Így 1920-tól Magyar Királyi Állami Rendőrségnek hívták, majd az állami elnevezést elhagyták, míg a II. világháború után a demokratikus rendőrség elnevezés volt a hivatalos.

A viszonylagos béke éveket az 1930-as évek elejétől egy következő háborúra való felkészülés követte, amelynek a magyar királyi rendőrség is részesévé vált. A háború egyértelmű közeledtét jelezte az 1939-es honvédelmi törvény elfogadása, amely az I. világháború előtt elfogadott kivételes törvény mellett számtalan rendészeti igazgatási tevékenységet rögzített. Szigorította az ország elhagyásának (a katonaköteles egyénekre vonatkozólag) és a kivándorlásnak a feltételeit. Az újrakinevezendő kormánybiztosnak széles felhatalmazást biztosított a közrend és közbiztonság fenntartása érdekében. A törvény érdekessége, hogy jogosultságot adott a belügyminiszter számára az útlevél-kiállítás jogának a kormánybiztos hatáskörébe utalására. Felhatalmazta a katonai parancsnokságokat – a hadviselés érdekeinek szempontjait (légvédelmi helyzetet) figyelembe véve – területek kiürítésére.

1943-ban az ismert hadiesemények hatására, illetve a kialakult közbiztonsági helyzet megfelelő kezelésére, valamint fokozottabb védelme érdekében a 3810/1943. számú ME rendelet a *közbiztonság fokozottabb védelméről* a belügyminiszter számára lehetőséget biztosított, hogy a M. Kir. Rendőrség létszámának kiegészítésére önként jelentkező személyekből kisegítő²⁹ karhatalmi alakulatokat szervezhessen. A fentieket követte a 4.190/1944. számú ME rendelet a *fegyveres Nemzetbiztonság szervezéséről*, amely a honvédelmi törvényre hivatkozva a fegyveres Nemzetbiztonság szervezését tette lehetővé, amelynek az 1. § értelmében feladata volt: „Magyarország Nemzetvezetőjének személye körüli biztonsági szolgálat ellátása, valamint a nemzeti szocializmus magyar gyakorlatát megtestesítő hungarizmus céljai megvalósításának biztosítása, továbbá a közbiztonsági karhatalmi alakulatok támogatása.” Ugyanebben az időben született meg a 3430/1944. számú ME rendelet a Nemzetőrség³⁰ felállításáról.

²⁹ A kisegítő karhatalmi alakulatok tagjaként csupán feddhetetlen előéletű, a karhatalmi szolgálatra mind testi, mind szellemi tekintetben alkalmas, erkölcsileg és nemzethűség szempontjából kifogástalan magyar állampolgárokat lehetett alkalmazni.

³⁰ A nemzetőrség feladata a közbiztonsági szervek (a M. Kir. Csendőrség és a M. Kir. Rendőrség) támogatása az ország közrendjének és közbiztonságának fenntartásában; kisebb ellenséges parti- és ejtőernyős csoportok leküzdése; szabotázscelemeknyek megelőzése és elhárítása; katonai szempontból fontos vagyontárgyak őrzése; szükség esetén a működő seregtest-parancsnokságok rendelkezései szerint a hadműveletek hátsó területének biztosítása volt.

3.3. A modern rendőrség kialakulása

A rendészet történetében is döntő változást hozott a II. világháború, amelynek időszakában egy sor jogszabály jelent meg, amely a korábbi polgári jelleget annullálta. Ezek közül kiemelkedik a *2300/1944. számú ME rendelet*, amely militarizálta a rendőrséget, és ezzel egy olyan folyamatot indított el, amely a II. világháború utáni rendészetre is hatással volt. Az ME rendelet az 1939. évi II. törvénycikk 141. §-ának (2) bekezdésében foglaltakra hivatkozva intézkedett a belügyminiszter és honvédelmi miniszter irányában a rendőrség átszervezéséről, *aminek következtében a M. Kir. Rendőrség szinte katonailag szervezett testületté vált*. Ezt követően a M. Kir. Csendőrséget és a M. Kir. Rendőrséget egységes vezetés alá vonták, és főnöke a csendőrség és rendőrség felügyelője lett, akit a honvédelmi miniszternek a belügyminiszterrel egyetértve tett előterjesztésére a kormányzó nevezett ki. *Ekkor alakult ki az egységes rendőrségi tisztii kar, tagjait pedig rendfokozatokba kellett besorolni*. A II. világháború után, a csendőrség feloszlását, majd a demokratikus rendőrség felállítását követően, a szovjet gyakorlattal is egyezően, a rendőrségnél a mai napig megmaradtak a katonai rendfokozatok.

Az 1945–47-es időszakban a rendőrség folyamatosan változott, átalakult. Míg az 1946–47-es rendőrségi tankönyvekben a korábbi rendészeti szakmai anyagokat vették át, ezt később az *1948-ban felállított Rendőr Akadémián* már nem követték, hanem a szovjet minta lemásolását alkalmazták.

A későbbi években a kialakult helyzet fenntartása, a „szocialista törvényesség” fokozott biztosítása, a társadalmi tulajdon védelme, továbbá a bűnözők elleni fokozott harc érdekében alkották meg az *1955. évi 22. törvényerejű rendeletet a rendőrségről*,³¹ amelyben a rendőrség feladat- és hatáskörét rögzítették. Eszerint

„a rendőrség feladata a bűnözés elleni harc, a közrend és a közbiztonság védelme. Feladatának ellátása során a dolgozó népre, az állami, gazdasági és társadalmi szervekre támaszkodva biztosítja a társadalmi tulajdon sérthetetlenségét, védi az állampolgárok személyi és vagyoni biztonságát, biztosítja a szocialista törvényesség megtartását, ellenőrzi a közúti, vasúti és légi közlekedés³² rendjét, biztonságát, továbbá ellátja a Magyar Népköztársaság állampolgárait alapvető személyi okmányokkal.”

³¹ Ezt a korabeli rendőrségi sajtó a *Rendőrség törvénye* címen nevezte.

³² A vasúti és légi közlekedés, valamint a vasúti, vízi, postai és légi szállítás közrendjének biztosítását, ezeken a területeken a bűnözés elleni harcot és a társadalmi tulajdon védelmét a belügyminiszter által külön szervezett közlekedési rendőri szervek látták el.

Emellett a törvényerejű rendelet 2. §-a kimondta, hogy „a rendőrség fegyveres szervezet és a »Magyar Népköztársaság Rendőrsége« nevet viseli”. Talán ma már nemcsak szakszerűtlennek, hanem megmosolyogtatónak is tűnik, hogy a megfogalmazás alapján a rendőrség a munkájában a dolgozó tömegekre támaszkodva biztosította a szocialista tulajdon sérthetetlenségét. A törvényerejű rendelet értelmében a rendőrség a bűncselekmények megelőzése, felderítése és megszakítása érdekében a büntető perrendtartásban előírt jogok és kötelezettségek alapján végzett nyomozói és vizsgálati munka mellett titkos módszereket és eszközöket alkalmazhatott. Az 1955. évi 22. számú törvényerejű rendelet három fő területen rögzítette részletesen a rendőrség feladatait: a közrend védelme, a közlekedés rendjének védelme és az igazgatásrendészet terén.

1956-ban a nyugati határszakaszon megnövekedett a kifelé irányuló mozgás, és a belpolitikai feszültség érezte hatását a rendészeti szerveknél is. Ebben az időszakban igazolódtak Tóth József 1938-ban leírt gondolatai, amelyek szerint a rendészet olyan, mint egy tükör, amely visszatükrözi az állam képét, vagy mint egy szeizmográf, amely minden rezdülést mutat. Az 1956. október 23-ai forradalom elsöpörte az *Államvédelmi Hatóságot* (ÁVH), és azt a forradalom leverése után sem állították már vissza. Döntöttek a nyugati aknamező újbóli lerakásáról és a Belügyminisztérium újjászervezéséről. Az 1956-os események hatására a munkás-paraszt kormány politikusai arra a következtetésre jutottak, hogy a közrend és közbiztonság fenntartására a szovjet típusú államvédelmi, állambiztonsági rendszert, ha nem is a megszüntetett ÁVH formájában, de fenn kell tartani, és így az állambiztonsági feladat a rendőrség feladatkörében maradt, ami nagyon sok kárt okozott a lakosság rendőrségről alkotott véleményének megalkotásában.

A „hagyományoknak” megfelelően, az 1970-es években, a korábbi tapasztalatok alapján, az állam- és közbiztonság védelmével és fenntartásával kapcsolatos alapvető feladatokat ismét egy törvényerejű rendeletben, az 1974. évi 17. számú törvényerejű rendeletben szabályozták. A 1974. évi 17. tvr. megszületése, továbbá az MT 23/1974. (XL 1.) sz. rendelete a rendőrségről, valamint az MT 40/1974. (XI. 1.) sz. rendelete a Magyar Népköztársaság államhatárának őrizetéről azt jelentette, hogy a korábbi jogszabályok elavulttá váltak, egyben a szocialista társadalmi rend megerősödését is szimbolizálták. Ezen jogszabályok, illetve a rájuk épülő szabályzatok voltak érvényben az 1989-es vasfüggöny lebontásáig, és az ezt követő rendszerváltozásig. Az új időket, a polgári átalakulást jól példázza, hogy a rendszerváltás után négy évnek kellett eltelnie, hogy

elfogadásra kerüljön egy új rendőrségi törvény, amely jelentős módosításokkal, de napjainkban is érvényben van.³³

A fegyveres testületek, rendészeti, rendvédelmi szervek sajátossága, hogy tagjaik többsége egyenruhában látja el szolgálatát.

„Minden szervezet tartalomból, lényegből és valami formából tevődik össze. A forma tartja össze a lényeget, alkalmazkodik a tartalomhoz, mégis a tartalom a formában helyezkedik el. Testületünk formájának lényeges alkotórésze egyenruhánk. Ebben az egyenruhában élünk, dolgozunk, és ha a szolgálat érdeke úgy kívánja, benne a legnagyobb áldozatot is meghezszük. Tehát nem közömbös, hogy mit viselünk.”³⁴

A dualizmus előtt Magyarországon, az osztrák fennhatóság miatt, a rendőrség és a csendőrség az egyenruhákon is magukon viselték egyben az osztrák jelleget is.³⁵ 1873 után, a rendőrség 1920-as államosításáig, a fővárosi és városi rendőrség tagjai egymástól eltérő formaruhákat viseltek. „A dualizmus és a Horthy-korszak alatt azonban kialakult egy alapvetően magyar gyökerű, kizárólag a rendőrségre jellemző egyedi egyenruha-viselet, amely – végigkísérve a szervezet fejlődését – hűen tükrözi annak gazdag hagyományait.”³⁶ *Az egyenruha nemcsak a rendőrség, hanem az állam jelképe* továbbá tekintélyt és méltóságot is kifejez, ezért a magyar állami és belügyi, rendőri vezetők is kiemelt figyelmet fordítottak a rendőrség uniformisára. Ezért is játszott szerepet a magyar rendőregyenruha kialakításánál a tradíció, amelynek megnyilvánulása a Zrínyi-sisak és a zsinórral díszített zubbony. A rendőrt hivatása során végigkísérte fegyvere. Ez kezdetben kardot, rendőrbotot (konstáblerbotot), pisztolyt, Mannlicher M1895 karabélyt, géppisztolyt jelentett. A ruházat pedig azért is fontos, mert „nemcsak jelzi, hanem létre is hozza a személyes és a társadalmi identitást”, amelynek értelmezése „[...] elsősorban a nyilvánosság tereiben történik”.³⁷

³³ 1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről.

³⁴ Berký E.: Az egyenruhánkról. *Magyar Rendőr*, 1940. december 1. 284.

³⁵ „Az első egyenruha-leírás 1861 szeptemberének végén jelent meg rövidhírként a Sürgöny hasábjain. A biztosok kék atillát kaptak fekete zsinórzattal és aranygombokkal, a poroszlók (örvezetők) pedig szintén kék atillát, de vörös-sárga zsinórzattal, sárgaréz gombokkal, amelyhez szürke magyar nadrágot, csizmát és egysapkát viseltek. Mind a poroszlók, mind a rendbízatosok Pest város vésett fémcímérét viselték gallérjukon.” (Androvicz G.: A magyar rendőrség egyenruházata, felszerelése és fegyverzete II. [1896–1909]. *Magyar Rendészet*, 16. [2016], 5. 139–149. 139.)

³⁶ Androvicz (2016) i. m. 139.

³⁷ Deák É.: Nemesi és katonai férfiviseletek a 17. századból. In Cseh F. – Szulovszky J. (szerk.): *A míveség dicsérete. Tanulmányok Flórián Mária tiszteletére*. Budapest, Plusz Könyvek, 2016. 63.

A II. világháború után, mint oly sok mindenben, az egyenruha kivitelezésében is szakítottak a hagyományokkal, és az 1950-es években szovjet mintájú egyenruhát, váll-lapokat vezettek be, amelyet 1956-ban kivontak a rendszerből. Ezt követően, 1957-től rendszeresítették a világosszürke rendőregyenruhát, amely túlélte a rendszerváltást, és 2001-ben szűnt meg a kihordási ideje.³⁸

3.4. Rendészeti képzések

A rendőrség szervezeti kultúrájára legnagyobb hatást minden időszakban az oktatási, képzési rendszere gyakorolta. Ezt ismerte fel a *Közbiztonság* főszerkesztője 1870-ben, amikor vezércikkében a következőket írta: „[...] bármily rendszerre is alapítassék a rendőrség újjászervezése, ez csak akkor fog megfelelni hivatásának, ha a rendészeti közegek a rendészeti tudományban elméletileg is kiképeztetnek.”³⁹ Az első képzésekre a kiegyezés után felállított „Budapest fővárosi rendőrségen” került sor, miután 1884-ben a miniszterelnök által jóváhagyott szolgálati utasítás szerint a próbaszolgálatos rendőrök oktatását hat hónapos időtartamban határozták meg, amelyet követően csak az alkalmasnak tartott rendőröket lehetett szolgálatba vezényelni. A Budapest fővárosi rendőrség *sámára* 1884-ben készült *Utasítás* szerint a hat hónapos tanfolyam során a következő tantárgyakat oktatták:

1. a magyar büntető törvények általános megismertetése;
2. a rendőri természetű törvények, kormányrendeletek, fővárosi jóváhagyott szabályrendeletek és a városi hatóság jogerőre emelkedett határozatainak és intézkedéseinek ismertetése;
3. fegyelmi szabályok ismertetése;
4. a dunai államhidakra vonatkozó szabályok;
5. fővárosi rendőrségről szóló 1881. évi XXI. törvény tüzetes magyarázata és ismertetése;
6. Budapest főváros közigazgatási beosztása;
7. a főváros topográfiájának tüzetes és ezzel kapcsolatban a fővárosban létező hivatalok s közintézetek ismertetése. A helyismeret mellett fontos személyek ismerete;
8. oktatás az őrség magatartásáról;

³⁸ Farkas J. – Sallai J. – Krauzer J.: The Organisational Culture of the Police Force. *Internal Security*, 12. (2020), 1. 77–84.

³⁹ *Közbiztonság*. 1870. jan. 9. 1.

9. oktatás az elsősegélynyújtásról;
10. oktatás a jelentés (jegyzőkönyvek, fogalmazványok) szerkesztéséről.

A rendőrök felkészültségét ebben az időszakban is sok kritika érte, amelyet nem erősített, hogy más-más városokban eltérő ruházatban, másfajta szabályzat szerint és eltérő felkészítéssel látták el a szolgálatot. Ennek a folyamatnak vetett véget az 1920-as államosítást követően a belügyminisztériumi és rendőri vezetés, amikor a rendőrtisztviselői képzést új alapokra helyezve egységesítette. Ezt megelőzően szabályozták az állományviszonyokat és a feltölthető létszámot. A 102.837/1922-es BM rendelet szerint a rendőrség szervezeti felépítése ekkor a következő volt:

- legfelsőbb igazgatás;
- kerületi rendőr-főkapitányságok;
- rendőr-főkapitányságok;
- rendőri kirendeltségek;
- határszéli kirendeltségek.

A rendőrség személyi állományát egyrészt az egyenruha és fegyver viselésére, másrészt a mindezek viselésére nem jogosult személyek töltötték be. A rendőrség felügyelői és fogalmazói karába való bekerülés csak a magas követelmények⁴⁰ teljesítése, valamint a képzési rendszernek megfelelő tanfolyamok és vizsgák eredményes teljesítése után vált lehetővé a pályázók számára. Az 1922-ben kiadott 3720/1922. sz. miniszterelnöki rendelet a *rendőri szolgálat fogalmazói és felügyelői szakában való alkalmazáshoz szükséges kellékekről* szerint a rendőrség felügyelői és fogalmazói karában csak a rendőrtisztviselői tiszti vizsgát tett személyeket lehetett véglegesíteni. A tiszti vizsgához az eredményes egyéves próbaszolgálaton⁴¹ és az egyéves tanfolyamon⁴² keresztül, felvételi vizsgán át vezetett az út. A rendelet foglalkozott más irányból is a felügyelői

⁴⁰ A fogalmazói karba való bekerüléshez jog- vagy államtudományi államvizsgát, jog- vagy államtudori oklevél megszerzését, a felügyelői karhoz való bekerüléshez közép-, szak- vagy hadapródiskolai végzettséget írt elő a rendelet.

⁴¹ Ebben az időben rendőrségi próbaszolgálatosnak, az általános törvényi feltételek mellett, a következő feltételek teljesítése után lehetett bekerülni: 21–30 év közötti kor; nőtlen állapot; egészséges, erős testalkat; rendezett anyagi viszony.

⁴² A belügyminiszter rendeletében a következő négyféle, országos szintű szaktanfolyamot határozta meg: 1. rendőrtisztviselői tiszti tanfolyam; 2. rendőrtisztviselőket továbbképző tanfolyam; 3. detektív és detektívfelügyelői tanfolyam; 4. országos törzstisztképző tanfolyam.

vagy fogalmazói karba történő bekerülési lehetőséggel. A honvédségtől (lásd 36.092/1924 B. M. r.), csendőrségtől (lásd 112.957/1922. VI. B. M. r.) és az államigazgatásból csak a rendőrtisztviselő tiszti vagy felsőtiszti vizsga eredményes letétele után lehetett kinevezni a pályázót. Az első szaktanfolyam megnyitóján Dorning Henrik országos szakfelügyelő az alábbi megállapításokat tette a rendőrségre nézve, amelyek – véleményem szerint – ma is helytálló gondolatok.

- A rendőrség az a közhatalósági szerv, amely a fennálló jogrendet, a közvetlenül fenyegető veszélyek ellen, kényszerítő eszközökkel is megvédeni tartozik.
- A rendőrségre is igaz a gazdaságosság elve. Mennél kisebb erő (fizikai) kifejtésével igyekezzék a legnagyobb eredményt elérni.
- A rendőrség – minden tevékenységében – a legnagyobb erőt a szervezet egysége biztosítja.
- A szakképzés tekintetében az egységes belterjes szaktanfolyamok mellett foglalt állást. A szakképzés egyik eszközének a külföldi tanulmányutakat, a másoknak pedig a szakirodalmat tartotta.
- Tudás dolgában a pályán megállás nincs, s már az időleges pihenés is visszaesést jelent.⁴³

A II. világháború után a bekövetkezett veszteségek, a rendőrtisztviselők külföldre távozása miatt, majd a baloldali hatalomátvétel eredményeként a jól felkészített rendőrtisztviselői karból alig maradtak a pályán, ezért már a háború utolsó napjaiban szükség volt a személyi állomány pótlása érdekében a rendőrtisztviselők képzésével foglalkozni.

„A hiányzó képzettség pótlására, az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1690/1945. ME. rendelete alapján, BM utasítására eleinte helyi szinten indítottak néhány hetes tanfolyamokat. Önképzésen alapuló, havi 2-3 napos összevonásokkal, konzultációkkal segített záróvizsgáló végződő levelező rendszerű felkészüléseket. Ez nem pótolta azonban a szakoktatást. Ezért az Ideiglenes Kormány a háború előtt is működött központi irányítású szaktanfolyam újraindítását, és teljesen új iskolarendszer megindítását szorgalmazta.”⁴⁴

⁴³ Farkas J.: Hatékony közszolgálati szervezet. In Farkas J. – Haller József (szerk): *Pszichológia a közszolgálatban II.* Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2020. 1–12.

⁴⁴ Bacsa G.: A rendőrképzés 1945–1950. *Rendvédelem-történeti Füzetek* (Acta Historiae Preasidii Ordinis), 13. (2007), 16. 8.

Később, 1947-ben tervezték a Rendőr Akadémia (RAK) felállítását, amely a következő célból jött létre: „[...] hogy az államrendőrség tisztikarának utánpótlását biztosítsam, rendőrtisztai főiskolát létesíték azzal a rendeltetéssel, hogy elméletileg és gyakorlatilag képzett, a rendőri szolgálat minden ágában felhasználható rendőrtiszteket neveljen.”⁴⁵

Az ezt követő időkben többféle rendőrtiszt- és tiszthelyettesképzés valósult meg közrend, államvédelem és bűnügyi területeken. A képzések ideje is változott néhány hónaptól két-három évig terjedően. A követelmények megemelkedésével és a megváltozott külső és belső feltételek hatására az Elnöki Tanács elnöke az 1970. évi 30. tvr.-rel Rendőrtisztai Főiskolát (RTF) létesített.⁴⁶ Az RTF három-éves nappali és négyéves levelező tagozatán az 1971/72-es tanévvel hirdette meg a képzéseit. Újdonságként jelentkezett, hogy az immár főiskolai kereteket kapott rendőrtisztképzés tanterveit a belügyminiszter és a művelődési miniszter együttesen hagyta jóvá.

A Rendőrtisztai Főiskola első évfolyamos hallgatói a következő szakokon tanultak:

- állambiztonsági nyomozó;
- katonai elhárító;
- idegen nyelv;
- bűnügyi nyomozó;
- közrendvédelmi szak.

A Rendőrtisztai Főiskola az évek elteltével folyamatosan bocsátotta ki a nappali és levelező tagozaton végzett rendőrtiszt-hallgatóit, és közben a pénzügyőri,⁴⁷ a határőri (1992-től határrendészeti szak) és a büntetés-végrehajtási (1972-től BV-szak) tisztképzés bázisa lett.⁴⁸ A rendőrtisztképzés történetében mérföldkőnek számít a 2012-es év, amikor létrejött a Nemzeti Közszolgálati Egyetem és ennek Rendészettudományi Kara (NKE RTK), s azóta egyetemi képzés keretén belül tanulhatnak a jövő rendészeti szakértelmiségei. Immár az NKE RTK-n

⁴⁵ Magyar Nemzeti Levéltár: XIX_B_1_j_318_szn_1947.

⁴⁶ Ünneplés tanérvnyító a Rendőrtisztai Főiskolán. *Magyar Rendőr*, 1971. szeptembe

⁴⁷ Szabó A.: A rendészeti felsőoktatás egy speciális területe: a pénzügyőr tisztek képzése. In Keresztes G. (szerk.): *Tavaszi Szél*. Budapest, Doktoranduszok Országos Szövetsége, 2013.

⁴⁸ Ruzsonyi P.: A büntetés-végrehajtási dolgozók felsőfokú képzése. (Világtendenciák). *Börtönügyi Szemle*, 25. (2006a), 4. 67–76.; Ruzsonyi P.: A büntetés-végrehajtási dolgozók felsőfokú képzése: 2. rész: A tipikus európai büntetés-végrehajtási kezelési típusok és a felsőfokú szakemberképzés. *Börtönügyi Szemle*, 25. (2006b), 5. 83–94.

az eredményes tanulmányi évek teljesítése elismeréseként kaphatnak BA- és MA-diplomát, hogy néhány év tapasztalatszerzés után, visszatérve a Kar falai közé, 2016-tól a PhD-disszertációjukat a rendészettudomány területén megvédhessék.

A rendőrtiszthelyettes-képzés történetében 1980 a nagy változás éve. A korszerűsítési javaslatok eredményeként megjelent a belügyminiszter 18/1980. számú parancsával kiadott „Tanulmányi Munka Szabályzat”. A szabályzat alapvető rendelkezéseket tartalmazott az iskolákban folyó tanulmányi munka irányítására, ellenőrzésére. A korábbi „*alapfokú rendőrképzés*” megnevezés „*rendőrtiszthelyettes-képzés*”-re módosult. A parancs alapján a Budapesten, Miskolcon és Szombathelyen működő Rendőrképző Iskolák a „BM Rendőrtiszthelyettes-képző Iskola” elnevezést, a „BM Tiszthelyettes-képző Iskola” pedig a „BM Kun Béla Zászlósképző Iskola” nevet kapta.⁴⁹ Majd a rendszerváltás után ehhez csatlakoztak a Körmenden és Szegeden, a korábbi határőrbázison létrehozott tiszthelyettes iskolák, amelyek a minőségi fejlődés következtében rendészeti szakközépiskolákká alakultak át, és jelenleg négy helyszínen: Körmenden, Adyligeten, Miskolcon és Szegeden funkcionálnak.

Összegzés

A magyar rendőrség története patinás múltra tekinthet vissza. Az első fő időszakban a nyugat-európai mintára szervezett, az 1881. évi XXI. törvénycikkkel jogszabályilag is megerősített fővárosi rendőrség jó mintául szolgálhatott a központi állami rendőrség létrehozásához. A második időszak a rendőrség központosításától és a vidéki rendőrségek államosításától (1920) a II. világháború végéig tartott, amikor sikerült egy jól felkészített altiszti, fogalmazói, felügyelői és detektívkart kialakítani. Ebben az időszakban megvalósított szaktanfolyami képzés rendszere és tartalma hosszú ideig időtállóan mutatkozott. A harmadik időszakban, a II. világháború után, a teljes tisztikart kicserélték, és új alapokra helyezték a rendészeti képzést. E folyamat következtében az 1970-es évek elejétől valósulhatott meg a minőségi (felsőfokú) tiszti, majd az 1980-as évektől a tiszthelyettesi oktatás. Természetesen a rendőrség történetét is meghatározták azok a történelmi események, amelyek Magyarország életében is döntő változást hoztak, így a két világháború, forradalmak, migrációs hullámok, rendszerváltozások.

⁴⁹ Kenedli T.: A Budapesti Rendészeti Szakközépiskola és a rendőr tiszthelyettes-képzés története (I. rész). *Hadtudományi Szemle*, 1. (2008), 3. 60–71.

Felhasznált irodalom

- Androvicz G.: A magyar rendőrség egyenruházata, felszerelése és fegyverzete II. (1896–1909). *Magyar Rendészet*, 16. (2016), 5. 139–149.
- Bacsa G.: A rendőrképzés 1945–1950. *Rendvédelem-történeti Füzetek* (Acta Historiae Preasidii Ordinis), 13. (2007), 16. 8.
- Berky E.: Az egyenruhánkról. *Magyar Rendőr*, 1940. december 1.
- Czuczor G. – Fogarasi J.: *Magyar nyelv szótára*. Az MTA megbízásából. Pest, Athenaeum, 1870.
- Deák É.: Nemesi és katonai férfiviseletek a 17. századból. In Cseh F. – Szulovszky J. (szerk.): *A művesség dicsérete. Tanulmányok Flórián Mária tiszteletére*. Budapest, Plusz Könyvek, 2016. 63–71.
- Farkas J.: Csoport, csoportdinamika. In Csernyikné Póth Á. (szerk.): *Emberi kapcsolatok pszichológiája*. Budapest, Rejtjel, 2006. 32–64.
- Farkas J.: The Drawbacks of Group Decision Making from a Psychological Aspect. *Magyar Rendészet*, 16. (2016), 2. 67–79.
- Farkas J.: Hatékony közszolgálati szervezet. In Farkas J. – Haller József (szerk.): *Pszichológia a közszolgálatban II*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2020. 1–12.
- Farkas J. – Krauzer E. – Kovács G.: A rendőrség szervezeti kultúrája. *Belügyi Szemle*, 66. (2018), 12. 71–81.
- Farkas J. – Sallai J. – Krauzer E.: The Organisational Culture of the Police Force. *Internal Security*, 12. (2020), 1. 77–84. Online: <https://doi.org/10.5604/01.3001.0014.3189>
- Farkas J. – Sallai J. – Krauzer E.: The History of Law Enforcement Culture in Hungary. *Belügyi Szemle*, 68 (2020), 2. ksz. 37–52.
- Huszák S.: *A Vörös Őr kis tankönyve*. Budapest, Pesti Nyomda, 1919.
- Karvasy Á.: *A politcai tudományok rendszeresen előadva*. Győr, Streibig, 1843–1844.
- Karvasy Á.: *Közrendészeti tudomány*. Pest, Emich, 1862.
- Karvasy Á.: *Közrendészeti tudomány és culturpolitika*. Pest, Athenaeum, 1870.
- Kenedli T.: A Budapesti Rendészeti Szakközépiskola és a rendőr tiszthelyettes-képzés története (I. rész). *Hadtudományi Szemle*, 1. (2008), 3. 60–71. Online: http://epa.oszk.hu/02400/02463/00003/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2008_3_060-071.pdf
- Kollár N. (szerk.): *A fővárosi rendőrség története 1914-ig*. Budapest, BRFK, 1995. 157–170.
- Közbiztonság*. 1870. jan. 9.
- Magyar Nemzeti Levéltár: XIX_B_1_j_318_szn_1947.
- Pichler N.: *Nézetek a rendőrségről általában és különösen a fővárosi rendőrségről*. Budapest, Fanda és Frohna, 1876.
- Rédey M.: *A rendőri szolgálat vezérfonala*. Budapest, Pátria, 1916.

- Rédey M.: *Bevezetés a magyar rendőrzog alaptanaiba*. Budapest, Budapesti Hírlap, 1923.
- Ruzsonyi P.: A büntetés-végrehajtási dolgozók felsőfokú képzése. (Világtendenciák). *Börtönügyi Szemle*, 25. (2006a), 4. 67–76.
- Ruzsonyi P.: A büntetés-végrehajtási dolgozók felsőfokú képzése: 2. rész: A tipikus európai büntetés-végrehajtási kezelési típusok és a felsőfokú szakemberképzés. *Börtönügyi Szemle*, 25. (2006b), 5. 83–94.
- Sallai J.: A magyar rendészettudomány úttörője. *Magyar Rendészet*, 14. (2014), 6. 113–117.
- Somogyi E.: *Magyar Lexikon XIV. kötet*. Budapest, Wilckens és Waidl, 1884.
- Szabó A.: A rendészeti felsőoktatás egy speciális területe: a pénzügyőr tisztek képzése. In Keresztes G. (szerk.): *Tavaszi Szél*. Budapest, Doktoranduszok Országos Szövetsége, 2013.
- Tóth N. Á.: Negyvenöt éve a Belügyminisztérium szolgálatában. In Boda J. – Felkai L. – Patyi A. (szerk.): *Ünnepi kötet a 70 éves Janza Frigyes tiszteletére*. Budapest, Dialóg Campus, 2017. 563–569.
- Ünnepélyes tanévnyitó a Rendőrtiszti Főiskolán. *Magyar Rendőr*, 1971. szeptember 1.
- Zsoldos I.: *A szolgabírói hivatal*. Pápa, Református Főiskolai Nyomda, 1842.

Jogszabályok

1840. évi IX. törvénycikk a mezei rendőrségről
1872. évi XXXVI. törvénycikk Buda-Pest fővárosi törvényhatóság alakításáról és rendezéséről
1879. évi XXVIII. törvénycikk indoklása a rendőri bejelentési intézménynek Budapest fővárosban életbeléptetéséről
1881. évi XXI. törvény a Budapest fővárosi rendőrségről
1881. évi XXI. törvény indoklása
1884. utasítás a Budapest fővárosi rendőrség számára
1903. évi V. törvénycikk külföldieknek a magyar korona országai területén való lakhatásáról
- 112.957/1922. VI. BM rendelet
- 3720/1922. ME rendelet A rendőri szolgálat fogalmazói és felügyelői szakában való alkalmazáshoz szükséges kellékek és ezek joghatálya
- 36.092/1924 BM rendelet
- 3.810/1943. ME számú rendelet a közbiztonság fokozottabb védelméről
- 4.190/1944. ME számú rendelet a fegyveres Nemzetbiztonsági szolgálat szervezéséről
1955. évi 22. törvényerejű rendelet a rendőrségről